

‘सागर उर्लन्छ, सगरमाथा छुन’ उपन्यासको

कृतिपरक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र

सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको

स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

लुममाया चापागाई

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६४

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

नेपाली एम.ए. (शैक्षिक सत्र २०६२/६३) दोस्रो वर्षका विद्यार्थी लुममाया चापागाईले सागर उर्लन्छ, सगरमाथा छुन उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको यो शोधपत्र परिश्रमपूर्वक तयार पार्नुभएको हो । यो उहाँका अध्ययन र आफ्नै प्रतिभापूर्ण शोधचेतनाको स्नातकोत्तरस्तरीय प्राप्ति हो । यस शोधकार्यसँग म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति: २०६४/०४/.....

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग

मिति: २०६४/०४/.....

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्रा लुममाया चापागाईले स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको सागर उर्लन्छ, सगरमाथा छुन उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको शोत्रपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति:

हस्ताक्षर

१. प्रा. घनश्याम उपाध्याय कँडेल (विभागीय प्रमुख)

२. उपप्राध्यापक सुधा त्रिपाठी (शोधनिर्देशक)

३.(बाह्य परीक्षक)

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले स्नातकोत्तर तहको दसौ पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु उपप्रा. सुधा त्रिपाठीका कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । यो शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न समस्या र अड्चनहरूसँग जुध्ने प्रेरणा दिँदै सही पथप्रदर्शन गराएर अधि बढ्न उत्प्रेरित गरी आफ्ना कतिपय व्यावहारिक कार्यहरूलाई पन्छाएर कुशल र समुचित दिग्दर्शन गराउनु भएकोमा उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन एवम् श्रद्धाभाव व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्र तयार गर्ने कार्यमा आफ्ना विविध कार्यव्यस्ततालाई पर्वाह नगरी आफ्नो अमूल्य समय निकाली निर्देशन, सुझाव तथा सल्लाह दिँदै उत्प्रेरित गर्नु हुने विभागीय प्रमुख प्रा. श्री घनश्याम उपाध्याय कँडेल, सम्पूर्ण गुरुवर्ग कर्मचारी दाजुहरू तथा प्रस्तुत विषयमा शोधकार्य गर्ने अवसर जुटाउने नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराइदिने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय, काठमाडौँप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसरी नै आर्थिक र व्यावहारिक समस्याहरूको सामना गर्दै अध्ययनका लागि अनुकूल स्थिति सिर्जना गरिदिई यो अवस्थासम्म पुऱ्याउनु हुने मातापिता भिमा चापागाई र मित्रलाल चापागाईज्यूप्रति आजीवन ऋणी छु । उहाँहरूप्रति श्रद्धावन्त छु । मेरो शैक्षिक प्रगतिमा अनवरत लागिपर्ने आदरणीय दाजुभाउजू बाबुराम चापागाई र माया चापागाईप्रति असीम आभारी छु । त्यसैगरी प्रस्तुत शोधकार्यमा प्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउने साथी सीता शर्मा, भाई प्रकाश चापागाई र बहिनी गीतालाई विशेष धन्यवाद दिन चाहान्छु । टङ्कण गरिदिने श्री प्रियश्वर महर्जन र श्री दिनेश महर्जनका साथै फाइनल प्रिन्ट गरिदिने सर्भ फोटोकपी एण्ड कम्प्युटर सर्भिसलाई धन्यवाद दिन्छु ।

अन्त्यमा, म यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरसमक्ष पेस गर्दछु ।

मिति: २०६४/०४/.....

विषयसूची

पृष्ठ

पहिलो परिच्छेद

शोधपरिचय	१-४
१.१ शोधशीर्षक	१
१.२ शोधकार्यको प्रयोजन	१
१.३ विषय परिचय	१
१.४ समस्याकथन	२
१.५ शोधकार्यका उद्देश्यहरू	२
१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.७ अध्ययनको औचित्य, महत्व र उपयोगिता	३
१.८ अध्ययनको सीमाङ्कन	४
१.९ सामग्री सङ्कलन	४
१.१० शोधविधि	४
१.११ शोधपत्रको रूपरेखा	४

दोस्रो परिच्छेद

रमेश विकलको जीवनी, व्यक्तित्व तथा कृतित्वको सामान्य परिचय	५-१३
२.१. जीवनी	५
२.१.१. जन्म तथा पारिवारिक जीवन	५
२.१.२ शिक्षा-दीक्षा	६
२.१.३ जागिरे जीवन	७
२.१.४. प्रेरणा, पुरस्कार र सम्मान	८
२.२ व्यक्तित्व	८
२.२.१ राजनैतिक व्यक्तित्व	९
२.२.२ सामाजिक व्यक्तित्व	९
२.२.३ साहित्यकार व्यक्तित्व	१०

२.२.३.१ कथाकार व्यक्तित्व	१०
२.२.३.२ उपन्यासकार व्यक्तित्व	११
२.२.३.३ निबन्धकार व्यक्तित्व	१२
२.२.३.४ नाटककार व्यक्तित्व	१३

तेस्रो परिच्छेद

उपन्यास विश्लेषणका सैद्धान्तिक आधारहरू	१४-२१
३.१. कथानक	१५
३.२. चरित्र	१६
३.३. सारवस्तु	१६
३.४. पर्यावरण	१७
३.४.१ देशकाल	१७
३.४.२ वातावरण	१८
३.५. दृष्टिविन्दु	१८
३.५.१ बाह्य तथा तृतीयपुरुष दृष्टिविन्दु	१८
३.५.२ आन्तरिक तथा प्रथमपुरुष दृष्टिविन्दु	१९
३.६. भाषा	१९
३.७. गति र लय	२०

चौथो परिच्छेद

सागर उर्लन्छ, सगरमाथा छुन उपन्यासको कृतिपरक विश्लेषण र मूल्याङ्कन	२२-६६
४.१. कथानक	२२
४.१.१ कथानकको स्रोत	२६
४.१.२ कथानकको आङ्गिक विकास	२६
४.१.३ कथानकमा द्वन्द्व र कुतूहल	२८
४.१.४ कथानकको ढाँचा	३०
४.२. संरचना	३०

४.३	चरित्रचित्रण	३२
४.३.१	हाइनरिख	३४
४.३.२	चम्पक राणा	३६
४.३.३	रेमण्ड राणा	३८
४.३.४	इलेन राणा	३९
४.३.५	लक्ष्मी शाह	४१
४.३.६	कृष्णराजा	४२
४.३.७	जान सेवास्टिनो	४३
४.३.८	मीरा	४४
४.३.९	डा. कोमलविक्रम	४४
४.३.१०	चेतना	४५
४.४	पर्यावरण	४६
४.५	दृष्टिबिन्दु	४९
४.६	सारवस्तु	५०
४.७	भाषा	५५
४.८	गति र लय	६२
४.९	शीर्षकको सार्थकता	६४

पाँचौं परिच्छेद

उपसंहार र निष्कर्ष

६६-७१

सन्दर्भग्रन्थसूची

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

सङ्क्षिप्त रूप	-	पूर्ण रूप
आई.एस्सी.	-	इन्टरमिडिएट अफ साइन्स
ई.स.	-	ईस्वी संवत्
एम्. ए.	-	मास्टर अफ आर्टस्
क्र.सं.	-	क्रम सङ्ख्या
चौ.सं.	-	चौथो संस्करण
छै. सं.	-	छैटौँ संस्करण
डा.	-	डाक्टर
ते.सं.	-	तेस्रो संस्करण
दो. सं.	-	दोस्रो संस्करण
ने.रा.प्र.प्र.	-	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पृ.	-	पृष्ठ
प्र.	-	प्रकाशन
प्रा.	-	प्राध्यापक
स्व.	-	स्वर्गीय
सम्पा.	-	सम्पादन/सम्पादक